

YANGI REPRODUKTIV TEXNOLOGIYALAR

O.R.Parpiyeva

Central Asian Medical University dotsent v.b.,

D.Nazarova

Central Asian Medical University talabasi.

Farg'ona, O'zbekiston.

e.mail: parpieva.odinahon@yandex.ru,

ORCID: 0000-0001-6223-103X

Annotatsiya: *Reproduktiv salomatlik umumiy sog'liqning muhim qismi bo'lib, hayotning shaxsiy jihatlariga tegishli masala hisoblanadi. Reproductiv salomatlik insonning qoniqarli va xavfsiz jinsiy hayot olib borishi mumkinligi, farzandlarni dunyoga keltirish bilan bog'liq holatlarda va nechta farzand ko'rish borasidagi erkin tanlovini anglatadi. Bunda erkak va ayollarning axborot olish huquqlari va oilani o'z xohishlari bo'yicha rejalashtirishda xavfsiz, samarali, qulay va maqbul usullardan foydalanishi, shuningdek, ayollarning homiladorlik va tug'ish davrini xavfsiz o'tkazishda sog'liqni saqlash sohasidagi tegishli xizmatlarga bo'lgan huquqlari nazarda tutiladi.*

Kalit so'zlar: *reproduktiv salomatlik, bepushtlik, xavfsiz jinsiy hayot, yordamchi reproduktiv texnologiyalar, IVF, EKU, IKSI, TECA.*

Аннотация: *Репродуктивное здоровье является важной частью общего здоровья и представляет собой проблему, связанную с личными аспектами жизни. Репродуктивное здоровье – это способность человека вести приносящую удовлетворение и безопасную половую жизнь, а также иметь свободный выбор обстоятельств деторождения и количества детей. Это включает в себя право мужчин и женщин получать информацию и использовать безопасные, эффективные, удобные и приемлемые методы планирования семьи в соответствии со своими желаниями, а также право на соответствующие медицинские услуги для женщин, чтобы иметь право на безопасную беременность и роды. подразумевается.*

Ключевые слова: *репродуктивное здоровье, бесплодие, безопасная половая жизнь, вспомогательные репродуктивные технологии, IVF, EKU, IKSI, TECA.*

Abstract: *Reproductive health is an important part of general health and is an issue related to personal aspects of life. Reproductive health refers to a person's ability to have a satisfying and safe sex life, and to have free choice about the circumstances surrounding childbearing and how many children to have. This includes the right of men and women to receive information and to use safe, effective, convenient and acceptable methods of family planning according to their wishes, as well as to the appropriate health services for women to have a safe pregnancy and childbirth. rights are implied.*

Key words: *reproductive health, infertility, safe sexual life, assisted reproductive technologies, IVF, EKU, IKSI, TECA.*

Bepushtlik (Infertilite) – bu muntazam jinsiy hayot bilan yashayotgan tug'ish yoshidagi oilaviy juftliklarda bir yil davomida homiladorlikning kuzatilmasligidir. 85%

oilaviy juftliklarda, homiladorlik odatda birgalikdagi turmushning birinchi yilida kuzatiladi.

Bepushtlik muammosi o'rtacha 35-40% hollarda erkaklar bepushtligi bilan bog'liq, Bepushtlik muammosining o'rtacha 40-50% holatlarida ayollar organizmidagi buzilishlar natijasida kelib chiqadi. Ayollarda asosan ovulyatsiya ro'y bermasligi, goromnal faoliyatning buzilishi, bachadon naylari o'tkazuvchanligining susayishi yoki yopilishi, tuxumdon polikistozi sindromi, tuxumdon zahirasining kamayishi yoki tugashi va endometrioz kabi omillar bepushtlikka sabab bo'ladi. 20-25% hollarda erkaklar va ayollar bepushtligi bilan birgalikda kechadi. Afsuski, klinik sog'lom odamlar orasidagi befarzand nikohlarning 10-15% ida bepushtlik sabablari noaniq bo'ladi.

Tibbiyot markazlari reproduktiv yoshdagi yordamchi texnologiyalar yordamida erkak va ayollarning bepushtlik holatini davolashadi.

Taxminan 40 yil muqaddam, insoniyatning bepushtlik muammosiga bo'lgan nuqtai nazarini o'zgartirib yuborgan voqea sodir bo'ldi. Kichkintoyning ajoyib xususiyati uning kontseptsiyasi onaning tanasida emas, laboratoriyada sodir bo'lganligi edi. Shu kundan boshlab, butun dunyo in vitro urug'lantirish (IVF) haqida bilib oldi.

Ayniqsa, IVF - tibbiyot tarixidagi ilk reproduktiv texnologiya emas: 18-asrning oxiri, shifokorlar homiladorlikni spermani bevosita bemorning vagina ichiga yuborish yo'li bilan izlayotgani haqida ma'lumot bor. Bugungi kunda bu usul – sun'iy urug'lantirish - ham bepushtlik davolash klinikalarida muvaffaqiyatli qo'llanilmoqda.

Tibbiyotdagi yutuqlar ko'plab hamkorlar va yakka ayollarga ota-onaning farzand ko'rish baxtini berdi. Biroq, "homiladorlik rishtasi" ga inson aralashuvining qabul qilinadiganligi haqida bahslar davom etmoqda. An'anaviy e'tiqodlar qo'llab-quvvatlanadigan reproduktiv texnologiyalarni qo'llashni taqiqlaydi yoki cheklaydi, ularni insonning yangi hayot mo'jizasini yaratish qobiliyatida Xudo bilan raqobatlashishga bo'lgan urinishi hisobga olinadi. Katolik cherkovi ushbu masalada qat'iy pozitsiyani biladi (deyarli barcha jinsiy texnologiyalarni rad etishadi), boshqa jahon dinlari esa yumshoqroq, ko'p hollarda ruhoniylarning IVF ni qo'llab-quvvatlaydi, agar bemorlarning turmush qurishi va donorlik materiallari urug'lantirilmasdan foydalanilmasa.

Dunyo ekspertlari diniy tabiat muammolari bilan bir qatorda embriondan foydalanish axloqini muntazam ravishda ko'tarishadi. IVF bilan shifokorlar bir vaqtning o'zida bir nechta tuxumni urug'lantirishadi, keyinchalik 1-2 ta zigotni bemor tanasiga uzatadi. Ammo qolgan embrionlar haqida nima deyish mumkin? Olimlar ildiz hujayralari yoki ilmiy tajribalarni qo'lga kiritishdan foydalanish umuman tibbiyotning rivojlanishiga hissa qo'shishi va ayniqsa keyingi IVF sifatini yaxshilashga yordam berishi mumkinligini tan oladilar. Ammo, axloqiy nuqtai nazardan, bunday xatti-harakatlar shubhali hisoblanadi – "beg'ubor" genetik material va tug'ilmagan bola o'rtasidagi chegara aniqlash qiyin. Ushbu qiyinchiliklarga qaramasdan, kattalardagi sog'liqni saqlash muammolari deyarli universal bo'lgan holatda, yangi reproduktiv texnologiyalar - millionlab farzandsiz juftliklar uchun mustahkam oilaga umid baxsh etadigan va sog'lom merosxo'rlarning tug'ilishi uchun zarur bo'lgan aralashuvdir.

2010 yilda Tibbiyot bo'yicha Nobel mukofoti "In vitro urug'lantirishni rivojlantirish uchun" mukofotlandi. Ushbu tadbir bu texnologiya insoniyat uchun qanday ahamiyatga ega ekanligini ta'kidladi. Biroq, birinchi muvaffaqiyatli IVFdan oldin va keyin, minglab

olimlar va shifokorlar yordamchi reproduktiv texnologiyalar sohasida ko‘plab inqilobiy kashfiyotlar qildi, bu esa shifokorlarning bepushtlik bilan kurashish qobiliyatini sezilarli darajada kengaytirdi.

Reproduktiv texnologiyalar rivojlanishining so‘nggi tarixining xronikasi bizning ko‘zimiz oldida yozib qo‘yilgandi: 10 yil oldin germ hujayralari va embrionlarni kriyoprezervatsiya, oitsitning sitoplazmasiga (ICSI) ko‘maklashish va spermani in‘ektsiya qilish kabi sohalar haqida faqat bir nechta ma‘lum edi. Har yili bu sohada yangi xizmatlar paydo bo‘ladi - masalan, endi olimlar ayolning tanasidan tashqari follikullarning kamolotga yetish usulini amaliyotga tadbiiq etish ustida ishlashmoqda. IVM bemorning tanasida gormonal yuklanishdan saqlanish hamda homilador bo‘lish uchun saraton kasalligiga chalingan homilador ayollarga yordam beradi. Yordamga asoslangan reproduktiv texnologiyalarga oid o‘nga yaqin usul mavjud.

Yangi reproduktiv texnologiyalar va bioetika ba‘zan qarama-qarshilik ko‘rsatadi. Ushbu usullarning keng tarqalishi ko‘p huquqiy va axloqiy muammolarga olib keldi.

In vitro urug‘lantirishning salbiy ko‘rinishi psixologlar, feminist fikrlarga ega bo‘lgan ayollar, advokatlar va din vakillaridan tobora ko‘proq eshutilmoqda. Ushbu toifadagi odamlar, jinsiy texnologiyalarni qo‘llab-quvvatlaydigan har qanday genetik tanlovga olib keladi deb hisoblashadi.

EKU – yordamchi reproduktiv texnologiya usuli bo‘lib, ayol organizmidan tuxum hujayra ajratib olinadi, u sun‘iy muhitda spermatozoid bilan urug‘lantiriladi va olingan embrionni yana-da rivojlanishi uchun bachadon bo‘shlig‘iga ko‘chirib o‘tkaziladi.

IKSI – bu spermatozoidlarning intratsitoplazmatik inyeksiyasidir. Ya‘ni oldindan saralab olingan tirik spermatozoidlarni mikroskop ostida tuxum hujayraga maxsus mikrojarrohlik asboblari yordamida kiritish usuli. Ushbu usul orqali erkaklar bepushtligining murakkab va hatto davolanmaydigan shakllarida, 1-2 ta spermatozoidlar aniqlanganda ham ayolda homiladorlik vujudga kelishi mumkin.

Bordiyu ikkala nay ham olib tashlangan bo‘lsa, ECU usuli bilangina homilador bo‘lish imkoni saqlanib qoladi. Agar reproduktiv tizimga oid boshqa barcha ko‘rsatkichlar me‘yorda bo‘lsa, bunday vaziyatda ECU orqali homildor bo‘lish ehtimoli boshqa holtalardagiga nisabatan yuqori bo‘ladi. Chunki ECU muolajasida bachadon naylari hech qanday rol o‘ynamaydi. Hatto bachadon naylari olib tashlanganligi ham ECU muolajasi yordamida homilador bo‘lishga to‘sqinlik qilmaydi.

TECA – sperma tabiiy yo‘l bilan chiqmasa, yoki spermada spermatozoidlar bo‘lmasa, maxsus muolaja yordamida spermatozoid yorg‘oqning o‘zidan maxsus igna bilan punktsiya qilib chiqarib olish usulidir, uni yorqog‘ biopsiyasi yoki testikulyar biopsiya ham deyiladi.

Tanqid qilishning eng katta miqdori surrogat onalik texnologiyasiga tushib qoldi, chunki bu usulning muxoliflari surrogatlik ona uchun jiddiy ruhiy oqibatlariga olib kelishi mumkin. Har yili ko‘maklashadigan reproduktiv texnologiyalarning faol rivojlanib borayotganligini inobatga olgan holda, ushbu sohadagi mutaxassislar jamiyat oxir-oqibat ushbu usullarga bo‘lgan munosabatini qayta ko‘rib chiqishga umid qilmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Абдукаримова, Н.У., Муйдинова, Ё.Г., Парпиева, О.У., & Мухамедиева, И. Б.

(2015). ОЦЕНКА РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВЬЯ ЖЕНЩИН ГОРОДСКОЙ И СЕЛЬСКОЙ МЕСТНОСТИ ФЕРГАНСКОЙ ОБЛАСТИ. In Актуальные проблемы медицины в России и за рубежом (pp. 102-104).

2. Parpieva, O. R., & Djalalidinova, O. O. (2022). Reproductive Health Issues. Texas Journal of Medical Science, 14, 58-61.

3. Muydinova, Y. G., & Parpiyeva, O. R. (2021). Reproductiv salomatlik. O'quv qo'llanma. Fergana, Uzbekistan.

4. Muydinova, Y. G., & Parpiyeva, O. R. (2021). Reproductive health.

5. Парпиева, О. Р., Эрматова, Г. А., Камалова, Д. А., & Якубов, А. (2024). КОРРЕЛЯЦИОННАЯ СВЯЗЬ МЕЖДУ ПИТАНИЕМ И СОСТОЯНИЕМ ЗДОРОВЬЯ ЖЕНЩИН РЕПРОДУКТИВНОГО ВОЗРАСТА. JOURNAL OF MEDICINE AND PHARMACY, 7(6), 4-10.

6. Абдукаримова, Н., Парпиева, О., & Муйдинова, Ё. (2020). Пандемия шароитидаги хомиладор аёллар ва чакалоқларга тиббиёт тавсияларининг аҳамияти. ACADEMIA SCIENCE™“UzACADEMIA” scientific-methodical journal. ISSN (E)-2181-1334, 31, 370-377.

7. Normatova, S. A., & Parpiyeva, O. R. (2024). ASSESSMENT OF THE ROLE OF RISK FACTORS IN THE DEVELOPMENT OF BREAST CANCER. THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH, 2(21), 74-78.

8. Rakhmanovna, P. O. (2022). Nutrition and diet in breast cancer. Texas Journal of Medical Science, 7, 27-30.

9. Parpieva, O. R., Muydinova, E., & Safarova, G. (2021). Breast cancer. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 11(11), 482-485.

10. Парпиева, О. Р. (2023). КЎКРАК БЕЗИ САРАТОНИ ҲАҚИДА ТУШУНЧА. Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities, 11(3), 446-454.

11. Parpiyeva, O. (2023). “КО‘КРАК БЕЗИ САРАТОНИ БИЛАН КАСАЛЛАНГАН АЙОЛЛАР ОВҚАТЛАНИШИНИ КОРРЕКТСИЯЛАШНИ ИЛМИЙ АСОСЛАШ” МАВЗУСИ ВО ‘ҲИЧА АДАБИЙОТЛАР ТАҲЛИЛИ. Евразийский журнал медицинских и естественных наук, 3(12), 168-177.

12. Parpieva, O. R. (2023). HEALTH IS THE HIGHEST VALUE. Новости образования: исследование в XXI веке, 1(11), 760-763.

13. Parpiyeva, O. R., & Dzhaldidinova, O. O. (2022). The role of Valeology in raising a healthy generation. Texas Journal of Multidisciplinary Studies, 13, 1-3.

14. Эрматова, Г. А. (2014). Фактическое питание и его влияние на здоровье женщин фертильного возраста. Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук, (4-2), 225-227.